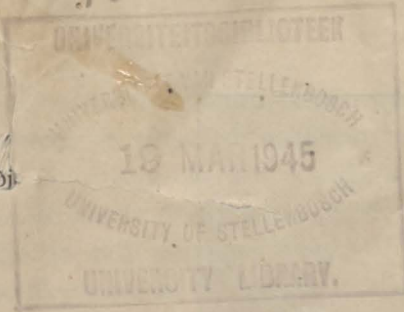

No. 29736

29736

(E) Pam 2

AMSTERDAM, October 1924.

Aan het Nederlandsche Volk.

DE SLAG BIJ ELANDSLAAGTE,

21 October 1899.

Het zal den 21sten October 25 jaar geleden zijn, dat de slag bij Elands-laagte plaats had. Het was het eerste treffen in den Anglo-Boerenoorlog. In dien slag onderscheidden zich de Hollanders, die aan de zijde der Boeren medestreden, en verscheidenen hunner sneuvelden.

Zij zijn niet vergeten; maar, terwijl voor de gesneuvelde Engelschen op het slagveld verschillende gedenkteekens staan opgericht, is er geen enkel monument, dat landgenooten en vreemdelingen herinnert aan wat de Hollanders hier hebben gedaan en geleden in den strijd voor wat zij hun plicht achtten.

Dit mag zoo niet blijven. De oud-strijders van Elands-laagte, de heeren Mr. J. C. Kakebeeke en H. A. Robbé Groskamp, riep^{en} reeds hunne medestrijders op om de stichting van een gedenkteeken mogelijk te maken. Ook in Zuid-Afrika doen de Hollanders alle moeite om een waardig gedenkteeken te stichten. Zullen deze pogingen slagen, dan is de krachtige hulp van Nederland noodig. Daarom roept de Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging Uwe medewerking in. Maakt het mogelijk, dat op het slagveld van Elands-laagte een gedenkteeken wordt geplaatst, den helden waardig.

Een schets van den slag van de hand van den oud-kapitein van het toenmalige Hollander-korps, waarin een ontwerp-gedenkteeken is opgenomen, doen wij U hierbij toekomen in de verwachting, weldra ook een stoffelijk bewijs van Uwe medewerking en Uwe sympathie te ontvangen.

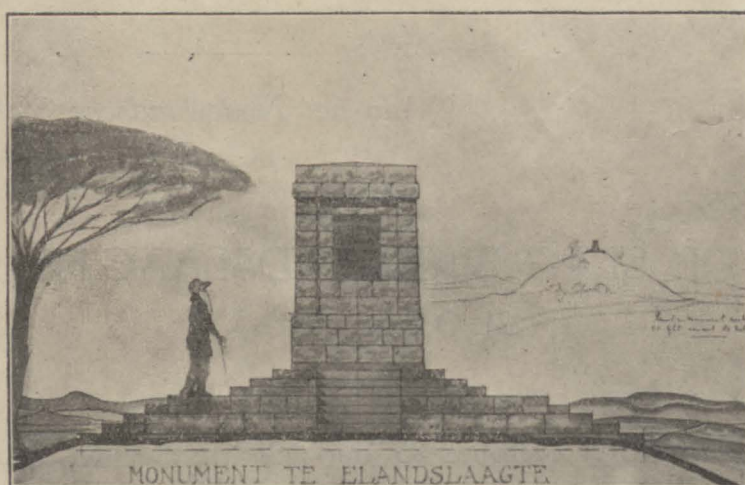
Het Hoofdbestuur der Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging,

Prof. Dr. J. W. Pont, *Voorzitter, Bussum.*
Ir. E. Middelberg, *Secretaris, Loenersloot.*
Mr. P. W. de Koning, *2^e Secr., Amsterdam.*
H. A. D. v. d. Wall Bake, *Penn., Hilversum.*
H. J. Emous, *Amsterdam.*
Mr. H. Verkouteren, *Amsterdam.*
Jhr. Mr. C. Beelaerts van Blokland, *Zeist.*
J. M. de Bruijn, *Haarlem.*
Mr. J. C. Heyning, *Amsterdam.*

Jhr. Mr. J. A. de Jonge, *'s Gravenhage.*
Mr. J. C. Kakebeeke, *Deventer.*
P. J. de Kanter, *'s Gravenhage.*
Dr. N. Mansvelt, *Haarlem.*
Mr. W. C. Mees, *Rotterdam.*
Mej. E. E. Mesdag, *Groningen.*
Prof. Dr. G. A. F. Molengraaff, *Delft.*
P. C. van Traa, *Rotterdam.*
Dr. D. A. Welcker, *Amsterdam.*

en worden gaarne verwacht aan het Secretariaat der Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging, Keizersgracht 141, Amsterdam.

Pam. 4.2

Ontwerp-monument.

HET SLAGVELD BIJ ELANDSLAAGTE.

Het zal op 21 October 1924 een kwart eeuw geleden zijn, dat te Elandslaagte (Natal) de Republikeinsche krijgsmacht, onder aanvoering van Generaal Jan Kock, het onderspit moest delven tegen de overmachtige Britsche troepenmacht, die, onder aanvoering van Generaal French, van uit Ladysmith afgezonden was om de verbroken spoorwegverbinding tusschen die stad en Dundee te herstellen.

Als een van de medestrijders aan de zijde der Boeren, die stand hield tot 't laatste oogenblik, heeft die oorlogsepisode bij schrijver dezès een onuitwischbaren indruk achtergelaten en was het niet zonder ontroering, toen hij dezer dagen het slagveld weder bezocht.

Op 19 October 1899 was Generaal Kock, die volgens opdracht Wessels Nek in de Biggarsbergen bezet had, Veldkornet Viljoen gevolgd, wiens manschappen, bij wie het begrip krijgstucht uiterst vaag was, in kleine groepen voorwaarts getrokken waren in de richting van den spoorweg. Hij droeg aan het Hollander-korps op, de bedekking uit te maken van de beide 9 cM. kanonnen, die aan zijn kommando waren toegevoegd.

De lucht was bewolkt en nu en dan vielen er zware regenbuien, zoodat de heliograaf niet kon werken en, daar er geen rapportganger naar het Hoofdkwartier gezonden was, was de Kommandant-Generaal Piet Joubert onkundig gebleven van die voorwaartsche beweging.

Nog vóór het vallen van den nacht werd het bekend, dat Viljoen's mannen er in geslaagd waren een met militaire voorraden beladen trein aan te houden aan het station te Elands-laagte. Het was echter te donker en te nat om voort te gaan en daarom werd een bivak betrokken voor den nacht van Donderdag op Vrijdag op een stuk bouwland. De paarden werden pelotonsgewijze vastgemaakt aan stevige ijzeren hoepels en de mannen strekten zich uit op den doorweekten grond, met het zadel als kopkussen. Onbarmhartig viel de regen in stroomen

neer en maakte slapen onmogelijk. Daarbij kwam nog, dat het maken van vuur verboden was vanwege de mogelijke nabijheid van den vijand.

Op Vroeg in den morgen van 20 October, 't was nog donker, werd opgezadeld en, stijf van de koude en de vochtigheid, opgezeten en afgemarcheerd, waarbij de grootst mogelijke stilte in acht genomen werd. Weldra werd het station bereikt en vestigde Generaal Kock zijn hoofdkwartier in het ten westen van het station gelegen Hotel & Winkel.

Hij droeg aan Kommandant Lombard op, met het onder zijn bevel staand Hollander-korps een inventaris te maken van de goederen die zich in den veroverden trein bevonden en die te bewaken tegen plundering. De officieren en manschappen bestegen de wagens en vingen hun taak aan. Behalve slachtvee, schoeisel, zadels, paardenvoer en meel bevonden zich onder de goederen ook vele vaten met rum, die met bijlslagen geopend werden, om dat vocht zoo snel en gemakkelijk mogelijk te doen wegvloeien. Ook werden vele kisten met whiskey of champagne op die wijze vernield, maar na enkele uren was nagenoeg het geheele kommando verzameld om den trein en moest het Hollander-korps de taak opgeven.

Het duurde toen niet lang, of men zag jonge burgers paradeeren in de uniform van hoofdofficier van het Britsche leger, anderen hadden zich een present gemaakt van de in den trein gevonden muziekinstrumenten, wederom anderen kommandeerden kisten met wijn of whiskey, waardoor het acht geven op de veiligheid van het kommando gevaar liep en de mogelijkheid op overvalling groot. Het station is gelegen in een vlakte en biedt niet de minste beschutting aan tegen kanonvuur. Na een haastige bespreking met zijn voornaamste officieren liet Generaal Kock, tegen vijf ure, alarm blazen en dirigeerde zijn kommando naar een drie mijlen ten oosten van het station gelegen groep van rood-bruine kopjes, om aldaar stelling te nemen. Met prijzenswaardigen spoed werden de meeste paarden gevangen en opgezadeld en was het kommando, nog vóór de duisternis inviel, in de nieuwe stelling.

De manschappen van het Hollander-korps hadden, na het opgeven van de niet uit te voeren opdracht om den trein tegen roofzucht te beveiligen, de woning bezet van den stationschef en zich daar een warm maal bereid, bestaande uit aardappelen en vleesch, dat, na de ontberingen van de laatste dagen, dubbel gewaardeerd werd.

Aan Luitenant Dr. H. Coster was de opdracht gegeven, de spoorlijn op te breken en zoo rapporteerde hij in den namiddag, dat hij de rails op drie verschillende plekken opgebroken en verwijderd had.

Het Hollander-korps had een bivak betrokken aan den voet van een heuvel, nabij een van klippen gestapelde veekraal, tegen welks muur een tent werd opgeslagen voor den Kommandant en den Kapitein. Het tweede Peloton, onder Luitenant Cars. G. de Jonge, betrok de brandwacht, die zich posteerde op een uitlooper van een ongeveer een half uur gaans van het bivak verwijderde hoogte. De nacht was guur en koud en, toen hij zich met zijn wacht den volgenden morgen aanmeldde met het rapport dat alles rustig was, dacht niemand aan onraad.

Lang vóór het kriecken van den dag waren de paarden losgelaten om te weiden op het dorre veld en was een trolley naar het station gezonden om paardenvoer te halen uit den buitgemaakten trein. Voor den aanvang van het eigenlijke gevecht kwam die trolley nog terug in het bivak.

Te half acht daverde er plotseling een schot door de lucht, dat de nabij het station opgestelde ambulance trof en spoedig gevolgd werd door een tweede. Op 25 pas vóór de tent van Kommandant Lombard sloeg een granaat in den grond, die echter niet ontplofte, weldra

gevolgd door een tweede, die in de achter die tent gelegen veekraal sloeg en daar ontplofte zonder schade aan te richten. Blijkbaar maakte die tent een goed mikpunt uit voor de Britsche 7 pond Armstrong-kanonnen. De paarden werden snel gevangen en opgezadeld en binnen weinige minuten was het bivak verlaten en had het Korps dekking gevonden in het meer achterwaarts gelegen terrein. De kommandant van de sectie artillerie, de onder-adjutant J. W. Smith, was er spoedig bij met het brengen van zijne twee stukken in batterij en beantwoordde het vijandelijke artillerievuur. Bij het zich inschieten had hij het geluk, reeds bij zijn eerste schot een ammunitiewagen van de Armstrong-batterij te treffen. Toen duurde het niet lang, of Generaal French trok terug, daar de schootsverheid van de twee Boeren-kanonnen (drie jaren te voren buitgemaakt op Dr. Jameson) verre die overtrof van zijn Armstrongs. Ook een gepantserde trein, die van uit Ladysmith was gekomen, retireerde naar het station Modderspruit.

Generaal Kock liet nu patrouilles van het Hollander-korps, van het Duitsche korps en van de Krugersdorpers het terrein verkennen en dezen rapporteerden tegen den middag, dat afdeelingen van de Imperial Light Horse zich hier en daar vertoonden, waarmede enkele geweerschoten gewisseld waren.

Omstreeks dien tijd kwamen de door het Hollander-korps langverwachte trolleys met hun bedekking in het kamp aan en brachten tenten, levensmiddelen, ververschingen en brieven. Spoedig werden enkele tenten opgezet en begon 't uitpakken van kisten en zakken, terwijl koffie en thee gezet werd en men 't vooruitzicht had op een stevig maal van bruine boonen met spek, door de zorgzame hand van Mevrouw Coster van uit Pretoria gezonden, ten behoeve van haar echtgenoot en de onder hem dienende manschappen. Maar de vijand deed ditmaal roet in de kost, daar Generaal French met alle geweld de door de Boeren verbroken spoorweg-gemeenschap tusschen Ladysmith en Dundee wilde herstellen en het kommando van Generaal Kock wilde verslaan, alvorens die hulp zoude kunnen krijgen van de langs van Reenen's pas aankomende Vrijstaters.

Tegen twee ure in den namiddag waren in een drietal gepantserde treinen aangevoerd 2½ bataljons infanterie (Manchesters, Gordon Hooglanders en Devons), die op één mijl afstands van het station Modderspruit waren uitgeladen. Aan bereden troepen beschikte Generaal French over de Imperial Light Horse, de Natal Mounted Rifles en later over het 5de Regiment Lansiers, het 5de Regiment Dragonders en eenige troepen bereden vrijwilligers. De getalsterkte van de te zijner beschikking staande krijgsmacht bedroeg ruim 3000 man. Aan artillerie beschikte hij over drie batterijen (18 vuurmonden).

Daartegenover kon Generaal Kock slechts beschikken over ongeveer 800 man, bestaande uit het Hollander-korps onder Kommandant Lombard, het Duitsche korps onder Kolonel Schiel, de Johannesburgers, onder Veldkornet Pienaar, en de Krugersdorpers, onder Veldkornet Viljoen, waarbij zich in den morgen nog eenige Vrijstaters hadden aangesloten. Aan artillerie beschikte hij over een sectie Staats-artillerie van twee 9 cM. kanonnen.

Het verloop van den slag vond plaats geheel volgens de militaire voorschriften die 25 jaren geleden in zwang waren. De Britsche artillerie opende den strijd tegen drie ure in den namiddag en dit werd prompt opgenomen door het Boeren-geschut.

Veldkornet Pienaar lag met zijn Johannesburgers 't naast bij de aanvallers, die in verspreide orde sprongsgewijze zijn positie naderden, onder het onderhouden van een hevig geweervuur, waarvan Majoor Hall een van de slachtoffers werd. De Johannesburgers waren voorzichtig en gaven in tijds pad.

Achter de Johannesburgers hadden de Krugersdorpers een stelling bezet, die, zoodra de Britsche infanterie onder schot kwam, het vuurgevecht opnam, maar, nadat enkelen hunner begonnen te lijden van het vijandelijk vuur, gaven zij die stelling prijs.

De onder-adjutant Smith nam toen met zijn beide kanonnen de Imperial Light Horse onder vuur, welk korps begon te lijden onder het goed onderhouden Mauservuur. Eerst toen tegen 4 uur de Britsche infanterie wat sneller voorwaarts ging, kreeg dat korps wat verademing. Aanvankelijk had de Britsche artillerie het terrein beschoten, gelegen vóór de hoofdstelling, om dat als het ware te zuiveren ten behoeve van de oprukkende infanterie, maar concentreerde zich daarna op de plaats waar de beide Boeren-kanonnen waren opgesteld. Die beide kanonnen werden herhaaldelijk tot zwijgen gebracht, doordien het aanbrenge van de zware projectielen van af de ammunitiewagens, die opgesteld waren achter den langwerpigen heuvel, bezwaarlijk was en menig aandrager gewond neerviel. Zoo zag men een tandeloozen, zwakgebouwden Hongaar, die onvermoeid en onvervaard projectielen aansleepte en daardoor de beide kanonnen in staat stelde, zoo nu en dan nog een schot te kunnen lossen.

Het Hollander-korps had zich nabij het geschut ontplooid en stelling genomen, zich dekkende achter de zich op het terrein bevindende klippen. Op ruim 1200 treden van die stelling opende de vijandelijke infanterie hun maximumvuur en was te 4 ure het gevecht in vollen gang. De maxims knetterden, het kanonvuur dreunde en de boven de stelling barstende projectielen zaaiden hun inhoud en scherven op en achter de stelling, waar groote slachting werd aangericht onder de daar bijeengehouden paarden. De Lee-Metford-kogels gonsden over het slagveld, kletterden tegen de klippen, waarvan de stukken en schilfers afvlogen en waartusschen men de zweepslagachtige knallen hoorde van het Mausergeweer. Zware wolken hingen over de Biggarsbergen en verduisterden het daglicht, terwijl het gerommel van den naderenden storm zich mengde met het helsche rumoer van den slag. Weldra begon het te stortregenen. 't Was toen, dat de Britsche infanterie in de flank van de stelling begon te vuren en het eerste peloton, onder Luitenant Coster, order kreeg van richting te veranderen. Deze, en sommige zijner manschappen, 't gevaar niet beseffende, gelegen in uit de liggende houding op te staan tot het innemen van een andere positie, gaf daardoor zijn geheele lichaam bloot aan het vijandelijk geweervuur en, doodelijk getroffen in het voorhoofd, viel hij neder. Een zijner manschappen struikelde over zijn lichaam, een ander viel getroffen door zeven kogels en een derde viel neer tengevolge van een schot in den voet.

Een van de manschappen schoot tot tweemaal toe een infanterist neer, die doende was

Kopje, waarop het monument zal worden geplaatst

een kist met ammunitie aan te slepen ten gebruike van een maxim. Een jonge man, behoorende tot de Krugersdorpers, werd, terwijl hij zijn mauser afvuurde op de aanstormende infanterie, plotseling door een in het gras verscholen slang in de hand gebeten. Generaal Kock stond zwijgend te midden zijner officieren en burgers nabij het kegelvormige kopje, toen de Devons en Manchesters daarop aanstormden en hij doodelijk gewond werd.

De vijand kwam al nader en het daglicht was reeds vervangen door de schemering, toen een vijftal Hollanders zich uit de vuurlinie verwijderden, hun paard bestegen en een uitval deden op de aanstormende Britsche infanterie, waarvan 't geweervuur plotseling verzwakte, maar die, ziende dat het vijftal niet door meerderen gevolgd werd, hen duchtig beschoten. Plotseling klonk een trompetsignaal van af de stelling, waarin de vijand was doorgedrongen, en even later hield het vuren geheel op. Het was het bewijs, dat de slag geleverd was en het slagveld zich bevond in 's vijands handen. Het was nu zaak om een goed heenkomen te zoeken.

Langs een donkere diepe donga rijdende, stond daar nog een van de trolleys ingespannen, die in den namiddag waren gearriveerd van Newcastle. Deze werd medegenomen en de vlucht in noordelijke richting voortgezet. Hier en daar werden licht gewonden aangetroffen die op de trolley werden geladen.

Groepen Lansiers en dragonders werden, na afloop van den slag losgelaten op de vluchtende burgers, waarvan menigeen hun in handen viel.

Zoodra 't geluid van naderende lansiers of dragonders vernomen werd, stonden de

Hetzelfde Kopje, van uit de verte gezien.

trolley en de zich daarbij bevindende vluchtelingen doodstil en, beschermd door de duisternis en den ingevallen zwaren mist, werd op die wijze doorgetrokken tot aan de Zondagsrivier, waar uitgespannen werd om den doodvermoeiden muilieren wat rust te geven bij een verlaten politiepost. De vluchtelingen maakten vuur en vielen weldra in slaap, om vijf kwartier later weder gewekt te worden en de vlucht voort te zetten. Op weg naar de Zondagsrivier werd o. a. ook het zwaar mishandelde lijk aangetroffen van Luitenant Cars. G. de Jonge.

De opgaven omtrent het aantal gesneuvelden en gewonden bij den slag van Elandslaagte loopen nog al uiteen. Als vrij betrouwbaar kan men aannemen, dat aan Engelsche zijde 9 officieren en 42 minderen sneuvelden en 37 officieren en 183 minderen gewond werden. Aan republikeinsche zijde telde men 40 gesneuvelden en 190 gewonden.

Het doel van het bovenbedoelde bezoek was, op of nabij het slagveld een geschikte plek te vinden voor het aldaar oprichten van een Monument ter herinnering aan de daar gesneuvelden behoorende tot het Hollander-korps.

Met den eigenaar van de plaatsen waarop het slagveld gelegen is, en in gezelschap van den Heer F. N. Hahn, oud-lid van het Korps, en den architect G. Moerdijk werd het kegelvormig kopje beklommen tot het verkrijgen van een goed overzicht over den omtrek. De dag was helder en al hetgeen hiervoren verhaald is flitste ons door het brein. Roodbruin was het veld, wijd de horizon, geluidloos de natuur, waar een kwart eeuw geleden de kleur van het veld wel was als heden, maar de horizon verdoezeld was door regenvlagen en de natuur verscheurd door kanongebulder en krijgsumroer.

Aan den voet van het kopje, niet ver van de plaats waar de wagen van Generaal Kock stond, ziet men thans een omheinde langwerpige vierkante begraafplaats, waarop menige grafnaald en gedenksteen, volgens de daarop gegrifte opschriften opgericht ter nagedachtenis van de op 21 October 1899 gesneuvelde krijgslieden behoorende tot de onderscheiden Britsche regimenten. Een door witgekalkte klippen afgemerkt vierkant wijst op een gemeenschappelijk graf, waarop een uit een ijzeren wagenwielband vervaardigd kruis. In zwarte letters staat op dat simpele kruis geschilderd: "Here rest 10 brave burghers".

Dat is het eenige teeken, dat ook Republikeinsche burgers daar hun leven opgeofferd hebben voor de zaak der vrijheid.

De vraag doet zich op, waar zijn de overigen ter aarde besteld van de veertig republikeinen die daar sneuvelden?

Volgt men den landweg in de richting van het station, dan vindt men ter linkerzijde een kleinere omheinde begraafplaats van gesneuvelde Britsche krijgers, ook voorzien van nette gegoten ijzeren kruisen, waarop naam, rang en korps vermeld staan van de gevallenen.

Richt men den blik naar den langwerpigen heuvel, daar waar het Hollander-korps tot het laatste toe stand hield, dan ontwaart men op de heuvelkam twee monumenten, die stout zich tegen de lucht afteekenen.

Onder in de vlakke teekent zich in den zwarten turfgrond af de donga, waarlangs schrijver dezes, na afloop van den slag, met de met muilen bespannen trolley, begunstigd door de dalende duisternis, wist te ontkomen.

Het station Elandslaagte, met de daarbij gelegen steenkolenmijn, is duidelijk zichtbaar in het westen. Van de daar vóór 25 jaren gearbeid hebbende koelie-mijnwerkers, die zich toen bedronken aan de in de spoorlooten wegloopende rum uit de stukgeslagen vaten, zal daar wel geen enkele meer arbeiden.

Gezeten op de klippen, vóór en tijdens den slag door de Boeren opgeworpen als een borstwering, kan men met de oogen den spoorweg volgen naar het zuidwesten en ziet men de hoogten, waarachter de gepantserde treinen van weleer, nabij Modderspruit, hun troepen en vechtmateriaal losten om op te trekken tegen der Boeren stellingen. Mijlen ver kan men met het oog het hoofdpad volgen dat van Glencoe naar Ladysmith voert. In 't blauwe verschieft teekenen zich af tegen den horizon de omtrekken van Lombaardskop en Isibulwana, die bij het beleg van Ladysmith zulk een groote rol vervuld hebben.

Na van het kegelvormig kopje te zijn afgedaald, den landweg te zijn overgestoken, werd de langwerpige heuvel beklommen om de daarop staande monumenten nader te bezichtigen. Onze weg voert langs een eenzaam graf, dat door vier ijzeren palen, die verbonden zijn door een prikkeldraad, is afgemerkt. "Het daarin geplante ijzeren kruis draagt het opschrift: „here rests a brave soldier.”

Aangekomen bij een van de beide monumenten ziet men, dat het eene is opgericht ter

eere van de gesneuvelden en de aan hun daar bekomen wonden bezweken officieren en manschappen, behorende tot de Imperial Light Horse. Het is een ruim 30 voet hooge uit ijzerklip opgemetselde obelisk, waarop een witmarmeren plaat de namen en rangen vermeldt van de 13 daar gevallenen.

Het tweede monument, omgeven door een witgeschilderd ijzeren hek, is van marmer en gewijd aan de nagedachtenis van Kolonel Chisholme, den kommandant van de Imperial Light Horse, die eveneens daar gesneuveld is.

Een paar honderd treden daarvandaan, niet ver van de plek waar een van de 9 cM. kanonnen stond, wist de heer Hahn de plaats aan te wijzen waar Dr. H. J. Coster sneuvelde. Eerbiedig 't hoofd ontblootende, plaatsden wij ons op de klippen, die hem allicht gediend hebben tot dekking, terwijl de heer Moerdijk daarvan eene fotografische opname deed.

Plaats, waar Dr. H. J. Coster sneuvelde.

Onwillekeurig kwam hierbij in de gedachte hetgeen de heer Nico Hofmeyr te boek stelde in „Zes maanden bij de Commando's“:

„Zoolang er nationaliteitsgevoel in de Transvalers, de Vrijstaters en de Hollandsche „Afrikaanders blijft branden, zoolang zal het reine patriotisme en de ridderlijke dood van „Dr. Coster in eervolle gedachtenis blijven voortleven..... Zijn graf is diep in elk „Afrikaander hart gezonken.“

De top van het kegelvormige kopje werd voorloopig gekozen als het best geschikt voor het oprichten van het Monument. De hierbij gevoegde foto, genomen van af den langwerpigen heuvel, waar tot het laatste toe stand gehouden werd door het Hollander-korps, toont duidelijk het wijde vergezicht.